

RENEŠANS

karakteristike vremena

- razdoblje **15.st.** i **16.st.**
- renesansa (fran. renaissance), (tal.rinascimento) = obnova, preporod
- mjesto nastanka – Firenca(pokrajina Toscana), zatim se širi na sjever i jug Italije

Podjela renesanse:

- **RANA RENESANSA:** **15.st.** (1400. - 1490.) – **quattrocento** (skr. za 1400.g.)
prva polovina 15.st. – centar umjetničkog zbivanja je grad **Firenca**
druga polovina 15.st. – centri umjetničkog zbivanja su gradovi središnje i sjeverne Italije: Firenca, Siena, Urbino, Mantova, Milano i dr.
- **VISOKA RENESANSA:** **prva polovina 16.st.** (1490. - 1530.) – **cinquencento** (skr. za 1500. g.)
centar umjetničkog zbivanja je grad **Rim**.
- **MANIRIZAM:** **druga polovina 16.st.** (1520./30. - 1600.) – u Italiji od 3. desetljeća do kraja 16. st., u ostatku Europe od početka do kraja 16. st.

- Italija rascjepkana na pokrajine kojima upravljaju slobodni kraljevski gradovi – **Firenca**- jedan od najbogatijih gradova u Europi (trgovina, bankarstvo)
- MECENE** (pokrovitelji) – osobe koje novčanim i drugim materijalnim sredstvima podupiru napredak neke djelatnosti (kultura, umjetnost) - u Firenci - obitelj Medici
- renesansni plemići grade **palače**, ukrašavaju ih umjetninama renesansnih majstora i pozivaju renesansne umjetnike da borave u njihovim palačama te one **postaju središta kulturnih zbivanja**
- privredne grane: **trgovina, bankarstvo, manufakture**
- otkriće Amerike (1492.)
- otkriće tiskarskog stroja (oko 1450.), (Gutenberg)
- razvoj znanosti**: matematike, astronomije, prirodnih znanosti (fizika, kemija, biologija)
- Nikola Kopernik** (poljski astronom, redovnik isusovac) – zagovarao **heliocentrični sustav**, tj. tvrdio je da je Zemlja okrugla, da se okreće oko svoje osi i da kruži oko Sunca te da se svi planeti Sunčeva sustava gibaju oko njega po **kružnim putanjama**
- Kriza Crkve**
poč. 16.st. (1517.) – **protestantska reformacija** - Martin Luter
sredina 16.st. (1545.-1563.) – **protureformacija** i Tridentski koncil / katolička obnova

- **UTJECAJ ANTIKE**

-Renesansa vidi svoj misaoni (filozofija življenja) i umjetnički (kvaliteta umjetničkih djela) uzor u antici.

-Ljudi su u antici bili na visokom civilizacijskom nivou (filozofija, umjetnost, znanost). Razvijali su *kritičko i analitičko razmišljanje*

-voljeli su ljepotu, prirodu i sve što je u nekom harmonijskom odnosu , *smatrali su da čovjeku sve treba biti slično u proporciji, a ne oblikom - „Čovjek je mjerilo stvari“.*

-sredinom 5.st. dolaze barbari i prekidaju daljnji razvoj antičke civilizacije

-humanisti (14.st.) otkrivaju antičke autore (koji su u srednjem vijeku bili izgubljeni) i proučavaju njihove spise, veličaju antičke tekstove, *humanisti su stvorili temelje renesansnom razmišljanju*

-**renesansni čovjek se oduševljava antikom te na antiku gleda kao na vrijeme kada je čovjek dostigao vrhunac svojih stvaralačkih snaga - preporod**

-**cilj renesanse je bio dostići umjetničku vještinu koja je postojala u antici, ali i premašiti ju**

-umjetnici renesanse počinju strastveno proučavati antiku preko sačuvanih tekstova i spomenika, arhitektonski jezik antičke arhitekture: stupovne redove, proporcije, konstrukciju i sl.

-**stvara se ideal svestranog čovjeka – uomo universale (homo universale) – velikog umjetnika, intelektualno radoznala, samosvjesna, poduzetnog u znanosti, umjetnosti i duhovnosti**

-**čovjek renesanse je imao uporište u znanju**, vjerovao je da svojim razumom i znanjem sve može shvatiti, što mu je davalo sigurnost i stabilnost

- **ODNOS PREMA PRIRODI**

- čovjek renesanse nastoji ostvariti sklad s prirodom:

-primjenjujući u svojim djelima proporciju koja proizlazi iz prirode (**zlatni rez**)

-gradeći **vile, ljetnikovce** – kuće izvan grada kojima ostvaruje bolju povezanost s prirodom

- **OTKRIĆE GEOMETRIJSKE PERSPEKTIVE**

-geometrijskom perspektivom volumen i prostor na slici je formiran geometrijskim putem, te dočarava prostor kako ga sagledava ljudsko oko

ARHITEKTURA RANE RENESANSE (prva pol.15.st.)

- renesansa u arhitekturi krenula je iz Firence

FILIPPO BRUNELLESCHI (1377. – 1446.)

-najznačajnije ime arhitekture rane renesanse prve polovice 15. st.

-firentinski kipar i arhitekt, Brunelleschiju se pripisuje i otkriće geometrijske perspektive

1. KUPOLA KATEDRALE SANTA MARIA DEL FIORE, Firenca, gradnja započeta 1420.g.

-katedrala u Firenci izgrađena je u gotici sve do kupole, izgradnja kupole postala je problem koji arhitekti prije Brunelleschija, nisu znali riješiti

Prvi problem bila je **težina kupole koja se trebala sagraditi nad osmerokutnim tamburom velikog raspona od 42,2m**

(-kupole su do tada bile građene iz jedne jedinstvene mase, najčešće od kamena pa su imale veliku težinu

-da je kupola firentinske katedrale bila izgrađena dotadašnjom tehnikom, njena težina bila bi prevelika te bi ugrozila statiku nosivih elemenata)

Brunelleschijevo rješenje prvog problema

Brunelleschi je sagradio kupolu sastavljenu od dvije odvojene konstrukcije (opne) koje su na samo nekoliko mjesta međusobno povezane, tako da se uzajamno pojačavaju. Unutrašnja, deblja, opna sagrađena je od opeke (lakši materijal od kamena) slagane u obliku riblje kosti. Vanjska, tanja, opna izvedena je od crijepa na podkonstrukciji i pojačana s osam kamenih rebara. Između obje opne prazan je prostor u koji se smjestilo stubište kojim se može popeti na vrh kupole. Ovakvim rješenjem težina kupole je smanjena te je bila izvediva. Konstrukcija kupole zahtijevala je dodatno opterećenje odozgor pa je na vrhu kupole dodana *lanterna*.

Lanterna – tornjić na vrhu kupole.

Drugi problem bio je **sagraditi skelu do pod kupolu.**

Tadašnjim načinom gradnje nije se mogla sagraditi tako visoka skela od poda. Na određenoj visini bi se urušila zbog svoje vlastite težine.

Brunelleschijevo rješenje drugog problema

Brunelleschi je skelu prebacio na visinu tambura.

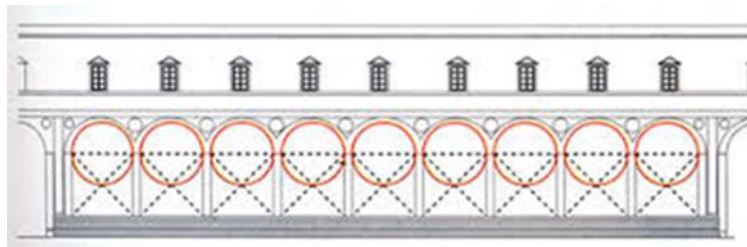

2. DOM ZA SIROČAD (OSPEDALE DEGLI INNOCENTI), Firenca, gradnja započeta 1419.g.

- nalazi se na južnoj strani ***Piazza della Santissima Annunziata*** (Trg Presvetog Navještenja) u Firenci

- **prva renesansna građevina kojom su pokazani principi renesansnog načina gradnje:**

- GLAVNO PROČELJE je dugačkog, pravokutnog oblika brižno proporcionirano (primijenjen je **zlatni rez** te geometrijski likovi krug i kvadrat, koji su smatrani u renesansi savršenim geometrijskim tvorevinama)

- **jednostavan volumen** objekta se u prizemlju otvara **trijemom prema trgu** (trijem tvori niz arkada s **korintskim stupovima** povezanim **polukružnim lukovima**, a široki raspon lukova i vitki stupovi omogućuju nesmetan pogled na trg)

-**vijenac** dijeli pročelje na dva dijela, gornji dio je ravan i gladak, a otvara se samo jednostavnim, relativno malim pravokutnim prozorima ukrašenim **zabatnim trokutima**, jedini dodatni ukrasi na izrazito jednostavnom pročelju jesu medaljoni (kružni reljefni ukras) koji prikazuju djecu u povojima, a smješteni su unutar prostora iznad kapitela stupova

-**mjerilo objekta je primjerenije čovjeku**

Brunelleschi koristi antičke arhitektonske elemente – korintski stup, polukružni luk, aritrav, vijenac, timpanon – ali ih slaže na drugačiji, renesansni način

-**konstruktivni elementi naglašeni bojom kamena i kontrastom te boje kamena prema neutralnoj podlozi glatkog zida svjetlo obojenog**

3. KAPELA PAZZI, Firenca, gradnja započeta oko 1430.g.

-kapela Pazzi sagrađena je uz gotičku crkvu Santa Croce, kao narudžba obitelji Pazzi

Tlocrt

- simetričan, sastoji se od tri jednostavna dijela: trijem, glavni unutarnji prostor i manji unutarnji prostor s oltarom

-*trijem* je nadsvođen kupolom u sredini, a sa strana bačvastim svodovima

-*glavni unutrašnji prostor* pravokutnog je oblika i proporcioniran je po zlatnom rezu, nadsvođen je velikom kupolom u sredini i bačvastim svodovima sa strana

-*manji unutrašnji prostor* kvadratičnog je oblika i nalazi se točno nasuprot ulaza. U njemu je smješten oltar iznad kojeg je kupola jednakih dimenzija kao i kupola u trijemu, a sve tri kupole objekta nalaze se na istoj osi

Unutrašnji prostor

-unutrašnji prostor je jednostavnog oblika, pregledan je i statičan, omeđuju ga zatvorene površine zidova, raščlanjene arhitektonskim elementima koji su naglašeni sivim kamenom – arhitravom, vijencima, plitkim kaneliranim pilastrima i polukružnim lukovima te okvirima prozora i slijepih prozora

- jedini ukrasi na zidovima su medaljoni

Pročelje

-pročelje kapele je simetrično.

-u doljnjem dijelu pročelja je 6 stupova trijema korintskih kapitela, između središnja dva stupa je veći razmak i ti su stupovi povezani polukružnim lukom (naglašen ulaz), dok su ostali stupovi na manjem razmaku i povezani su arhitravom iznad kojeg je friz i vijenac

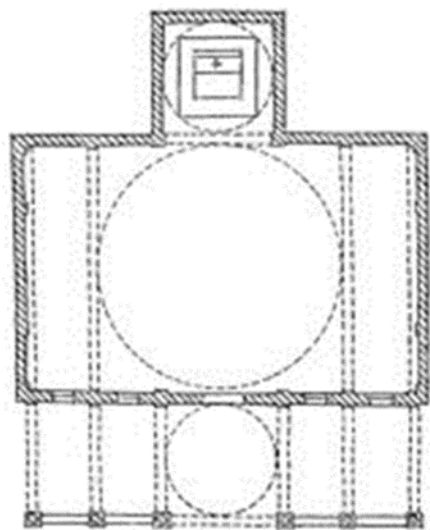
- iznad vijenca je zid razdijeljen manjim pilastrima na pravokutna polja

-pročelje s gornje strane, u cijeloj svojoj širini, završava motivom arhitrava i friza te završnim vijencem, a ukupna ploha pročelja proporcionirana je po *zlatnom rezu*

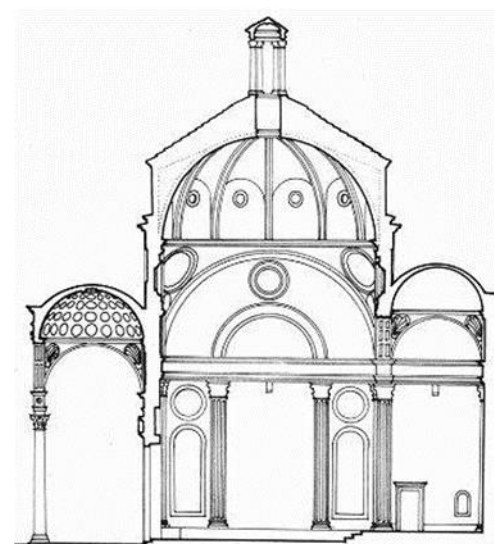
-na pročelju se još uočava tambur s kružnim otvorima, pokriven stožastim krovom s jednostavnom lanternom

-pročelje djeluje **mirno, jednostavno i statično**

-pilastar – plitki polustup pravokutnog presjeka s bazom i kapitelom prislonjenim uz zid; služi ojačavanju zida i raščlanjivanju zidne plohe, a pojavljuje se i kao okvir portala, prozora, niša i sl.

PLANIRANO PROČELJE

Kupola u glavnom unutrašnjem prostoru

-osim sakralnih građevina grade se i građevine svjetovne tematike, naročito brojne palače i vile

MICHELOZZO DI BARTOLOMEO (1396. – 1472.)

-Michelozzov najznačajniji arhitektonski objekt u Firenci je *Palača Medici* (zvana i Palača Medici Riccardi) on je tu palaču gradio od 1444., a dovršio ju je oko 1460. godine u tipičnom ranorenesansnom firentinskom stilu, mješavini između visoke gotike i renesanse

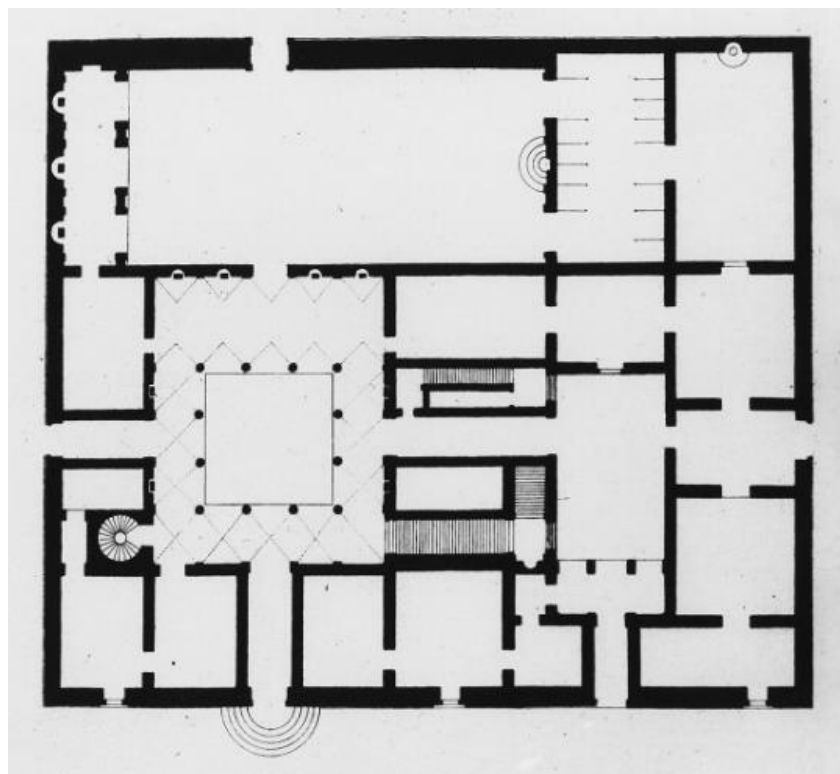
-ta palača je postala uzor za sve kasnije firentinske palače punih 100 godina

Pročelje

- vidljiva podjela na tri etaže, horizontalni vijenci ispod prozora (donji vijenci profilom isti, gornji puno jače istaknut)
- gradacija obrade pročelja:
 - prva etaža - obloga grubo klesanim kamenom (rustika) – skladišta, stražari, spremišta – malo otvora
 - druga etaža – glatko obrađen kamen sa jačim fugama – veći otvori (bifore) – piano nobile (održavanje društvenog života, uživanje)
 - treća etaža – sasvim glatko obrađen kamen s gotovo neprimjetnim fugama, isti otvori kao u etaži ispod (stambeni prostori)
- druga i treća etaža – pravilan ritam prozora
- plitki kosi krov koji se iz vizure pješaka ne vidi
- pročelje je simetrično

Tloct

- kvadratičan, organiziran oko unutarnjeg dvorišta koje je okruženo trijemom s arkadama (korintski stupovi s polukružnim lukovima)
- renesansne značajke:
 - pravilnost, simetrija, precizna proporcija
 - uporaba antičkih elemenata
 - naglasak na konstrukciji

ARHITEKTURA RANE RENESANSE (druga pol.15.st.)

- osnovna karakteristika ovog razdoblja je širenje renesanse u druge pokrajine i gradove

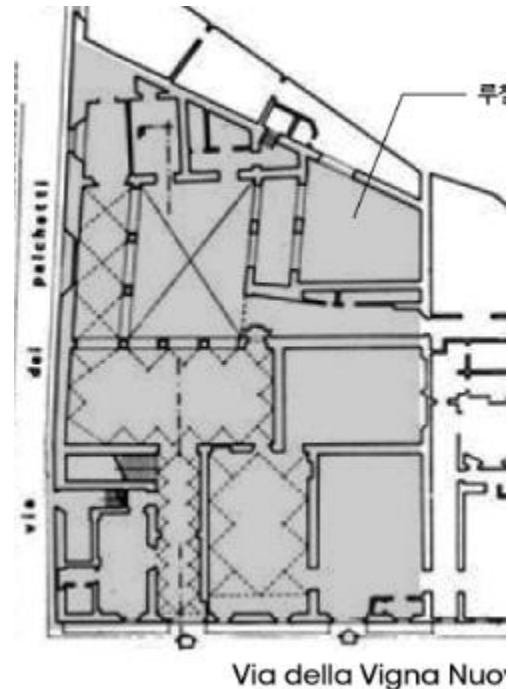
LEON BATTISTA ALBERTI (1404. – 1472.)

- arhitekt, teoretičar arhitekture, humanist, pjesnik, slikar, kipar, matematičar
- utemeljio je ideal univerzalnog čovjeka – uomo universale
- napisao knjigu o arhitekturi – KRUG je savršen oblik i centralna građevina je prihvaćena kao osnovni tlocrtni oblik

1. PALAČA RUCELLAI, Firenca, 1446.-1451.

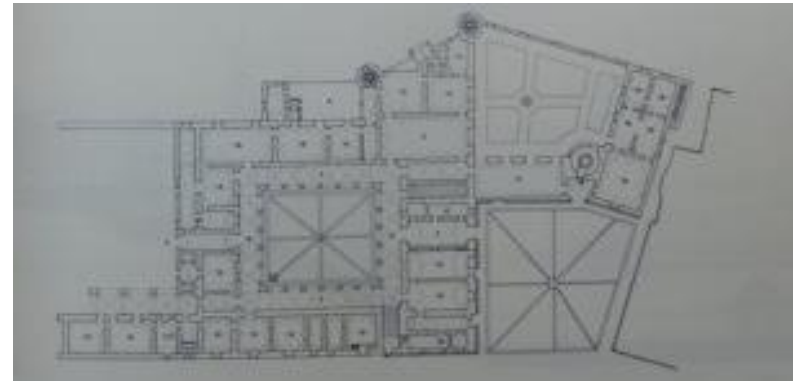

- pročelje je podjeljeno pilastrima, u jednakom ritmu (u prizemlju pilastri imaju dorski kapitel, a u katovima s korintskim kapitelom)
- pročelje je obloženo kamenom koji je u svim etažama jednako obrađen, fuge su vidljive
- tlocrt je organiziran oko unutarnjeg dvorišta, ali je nepravilan

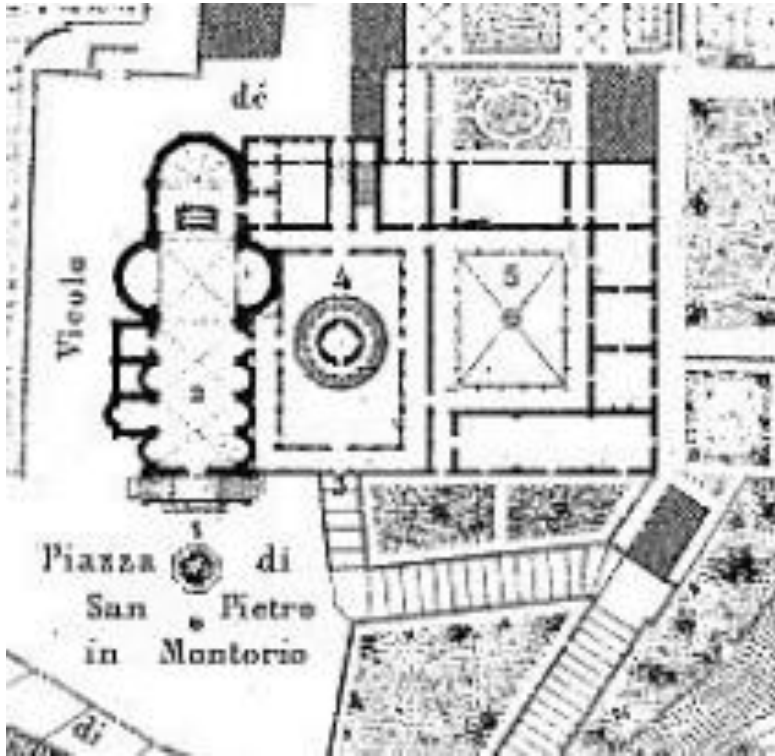
LUCIANO LAURANA (1420. – 1479.)

1. VOJVODSKA PALAČA ili PALAZZO DUCALE, Urbino, 15. st.

- autor je Hrvat iz okolice Zadra
- osobni arhitekt obitelji Montefeltro iz Urbina
- smještaj palače je na strmom terenu i iz tog razloga je tlocrt vrlo nepravilan i razveden
- tlocrt je formiran oko dva unutarnja dvorišta, jedno veliko(reprezentativno,pravilno) drugo manje, privatno (vrt, nepravilno)
- u prizemlju su arkade, vitki renesansni stupovi s korintskim kapitelima, polukružnim lukovima
- iznad arkada arhitrav, friz s natpisom, vijenac
- u prvom katu jednolik ritam pilastara i pravokutnih prozora, kombinacija kamena i opeke

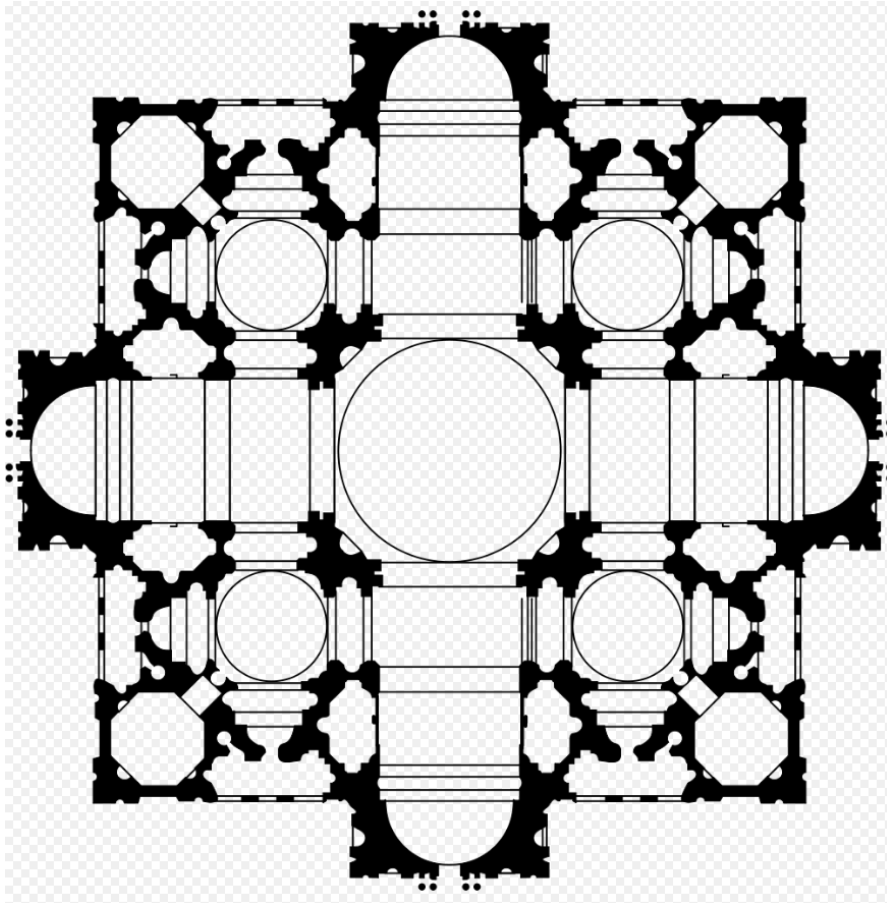
- u dvorištu crkve San Pietro in Montorio
- prvo arh. djelo visoke renesanse
- centralna građevina, kružni tlocrt (kvadrat i krug su IDEALNI oblici)
- malih dimenzija, uzor mu je grčki kružni hram
- kružni unutarnji prostor iznad kojeg je kupola
- trijem s dorskim stupovima, na bazi podignutoj na tri stube
- iznad trijema je vijenac (s triglifima i metopama) a iznad njega balustrada (ograda)

MICHELANGELO BUONARROTI (1475. – 1564.)

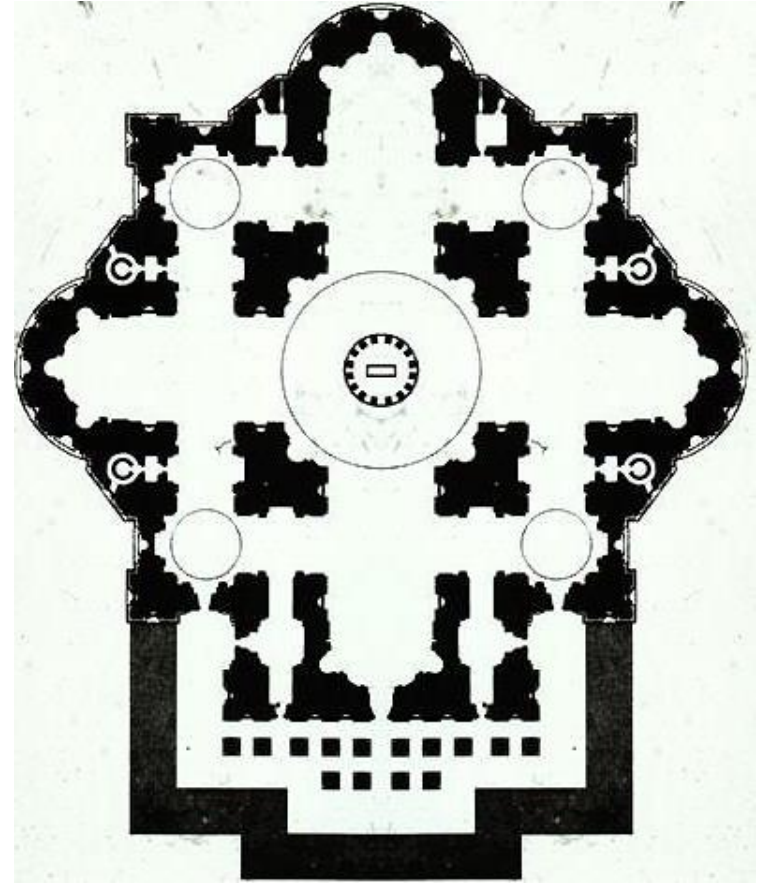
-Firentinac, radi u Firenci i u Rimu, kipar, slikar, arhitekt, pjesnik

1. CRKVA SVETOG PETRA, Rim, 16. st.

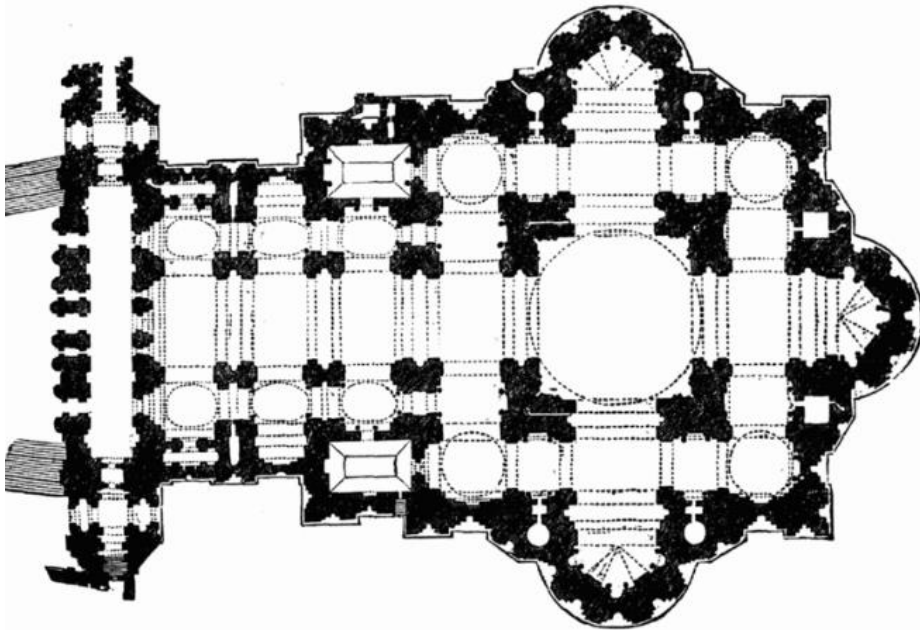
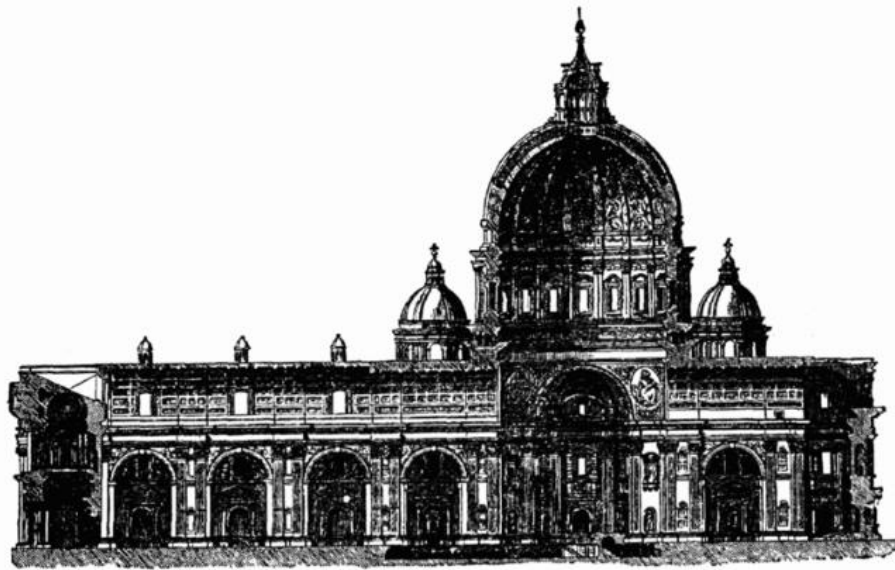
- na tom mjestu (grob sv. Petra) postoji ranokršćanska bazilika koja se ruši i skicu za novu crkvu izrađuje Bramante(rješenje je – kvadratičan i simetričan tlocrt, upisan grčki križ, četiri ista pročelja sa četiri ulaza, u uglovima četiri tornja, iznad križišta, kupola na tamburu)
- nakon Bramanteove smrti Michelangelo preuzima gradnju, iako pojednostavljuje tlocrt, na pročeljima koristi KOLOSALNI RED PILASTARA koji se nižu u različitim ritmovima
- KOLOSALNI red – stupovni red kod kojeg stupovi nisu u visini jedne etaže nego idu kroz cijelu visinu
- iznad pilastara je izraženi vijenac, a iznad njega ATIKA koja ima ritam kolosalnih pilastara
- ulazno pročelje je trebalo biti izvedeno sa slobodnostojećim stupovima i timpanonom, ali je u razdoblju baroka produljeno na tu stranu
- kupola je izvedena na visokom tamburu koji je ukrašen s dvostrukim stupovima (izvedba pomoću dvostruke ljuske kao firentinska katedrala)

Bramanteovo rješenje

Michelangelovo rješenje

Današnji izgled i kupola crkve sv. Petra

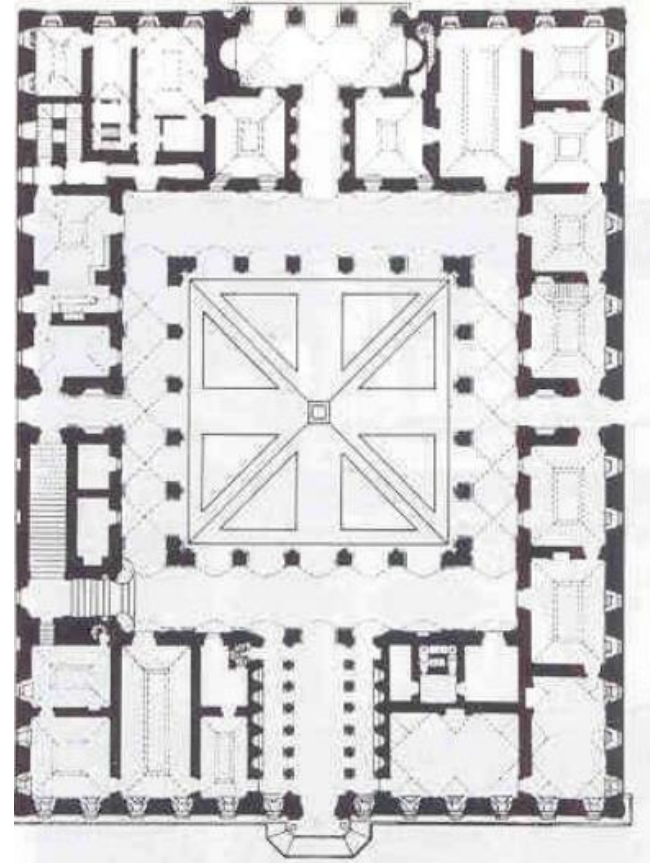

ANTONIO da SANGALLO i MICHELANGELO

PALAČA FARNEZE, Rim, (1514. – 1546.)

- glavni autor je Sangallo, a dovršio ju je Michelangelo
- ulazno pročelje je po horizontali vijencima podjeljeno na tri etaže (vijenci se nalaze u razini poda i na donjoj liniji prozora)
- završni vijenac je naročito jako istaknut
- pročelje je glatko žbukano, dok su uglovi palače , portal i okvir prozora naglašeni kamenom
- ritam prozora je jednolik, na 1. katu se izmjenjuju trokutasti i lučni ukrasi iznad prozora
- simetrija obzirom na portal
- krov je plitki , kosi – ne čita ga se iz pješačke vizure
- dvorišno pročelje – arkade s polukružnim lukovima, na katovima pravokutni prozori, podjela pročelja horizontalnim vijencima, vertikalnim pilastrima i polustupovima
- tlocrt – pravokutan s unutarnjim kvadratičnim dvorištem

MANIRIZAM – druga pol. 16. st.

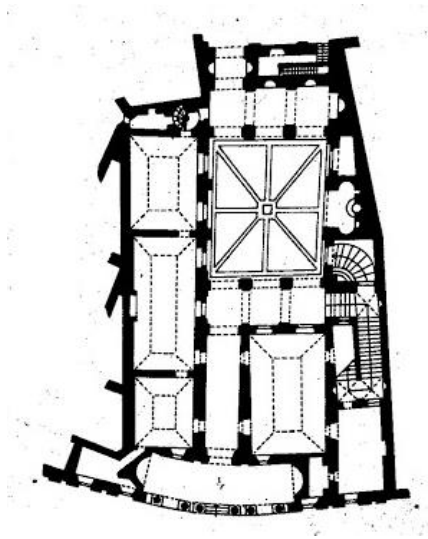
KARAKTERISTIKE VREMENA:

- I) renesansni čovjek je šokiran spoznajom da Zemlja nije ravna ploča kakao je vjerovao (N. Kopernik je dokazao da je Zemlja okrugla i da se okreće oko Sunca)
 - II) pokret **reformacije** – Martin Luther kritizira katoličku crkvu, amoral i rasipnost, pojava **protestantizma**, a reakcija na to je **protureformacija** – izbijaju vjerski ratovi između njih
 - III) širenje islama i turska osvajanja
 - IV) seljačke bune
- iz ovih razloga čovjek postaje tjeskoban, nemiran, osjeća bezizlaznost i bezperspektivnost, što se odražava na umjetnost
 - MANIRIZAM od riječi maniera = način, imati stila
 - prvo je nastao u slikarstvu
 - arhitekti manirizma na drugačiji način slažu renesansne arhitektonske elemente, maštovito, na način koji nije bio logičan u vrijeme renesanse

BALDASSARRE PERUZZI (1481.-1536.)

PALAČA MASSIMO, Rim, 1532.-1536.

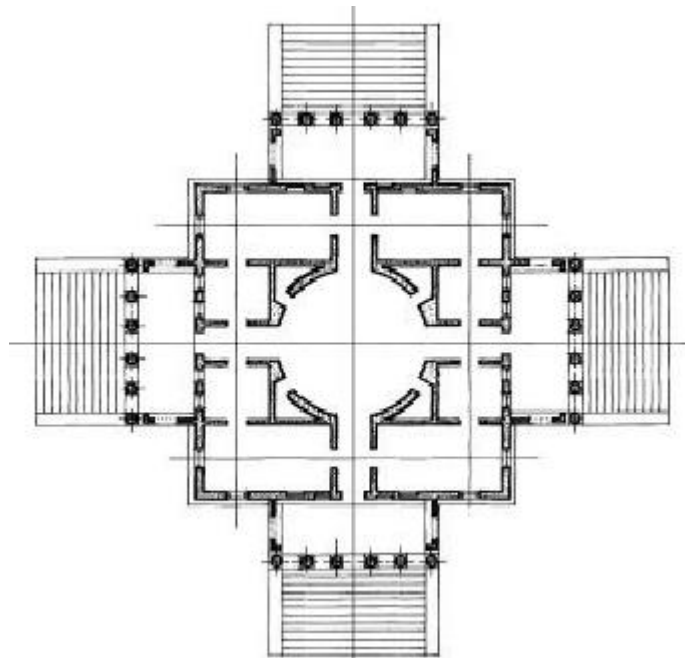
- Maniristički način
- na pročelju atektonski raspored masa, zatvoreni zid katova i teški vijenac na tankim, nejednako raspoređenim stupovima prizemlja
- ornamentalna obrada prozora treće etaže
- prisutan efekt labilnosti volumena radi variranja proporcija i veličina
- unutarne dvorište ima trijem samo s dvije nasuprotne strane

ANDREA PALLADIO (1508.-1580.)

- djeluje u drugoj pol. 16. st., arhitekt, teoretičar arhitekture, gradi crkve, palače, vile, kazališta

VILA ROTONDA, blizu Vicenze, 1567.-1570.

- sagrađena izvan grada, na poljoprivrednom gospodarstvu
- građevina je centralna, kvadratnog tlocrta, s kupolom nad središnjom prostorijom i trijemom na svakoj strani, čitavim volumenom dominiraju ulazni trijemovi, koje središnji volumen raščlanjuju, produžuju u krakove
- sva četiri pročelja su ista i to ponavljanje oblika četiri puta dijeli vrijeme obilaska u četiri puta ponovljenu sekvencu i naglašava čin ulaska

